

การใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ A Community-Based Tourism in the Community around Pa-sak Jolasid Dam: the Creativity Use of Folklore

ชนิตตา โชติช่วง (Chanitta Chotchuang)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajphat University

Received: September 30, 2021, Revised: December 13, 2021, Accepted: January 25, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลคติชนและจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนด้วยแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โดยมีพื้นที่ศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 ชุมชน ได้แก่ 1) ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 2) ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 3) ตำบลพัฒนานิคม (เขาพระยาเดินธง) อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 4) ตำบลดีลัง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 5) ตำบลห้วยขุนราม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 6) ตำบลบัวชุม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี 7) ตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่า จากพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 7 ชุมชนพบแหล่งข้อมูลคติชนที่สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้จำนวน 4 เส้นทาง ได้แก่ 1. เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง 2. เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมปลาและอาหารท้องถิ่น 3. เส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าท้องถิ่น 4. เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาไหว้พระขอพร 9 วัด ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้คติชนเป็นแกนหลักในการจัดการ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่การท่องเที่ยวในพื้นที่ และทำให้เกิดการให้คุณค่าและสร้างความหมายใหม่ให้แก่คติชนที่มีอยู่ในชุมชนเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ อนุรักษ์ภูมิปัญญาในชุมชน และเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมนำไปสู่การสร้างงานและรายได้ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: คติชนสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวชุมชน เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

Abstract

This research intends to study, and collect the information of the local folklores, and to employ the information proposing the creative folklore-based tourism-routes in the communities around Pa-sak Jolasid Dam area. The seven communities used as the sample areas were: 1) Khok-Salung, Phatthana-Nikhom district, Lop Buri; 2) Nong-Bua, Phatthana-Nikhom district, Lop Buri; 3) Phatthana-Nikhom (Phraya-Dernthong Mount.), Phatthana-Nikhom district, Lop Buri; 4) Dee-Lung, Phatthana-Nikhom district, Lop Buri; 5) Huai-Khunram, Phatthana-Nikhom district, Lop Buri; 6) Bua-Chum, Chai-Badan district, Lop Buri and 7) Wang-Muang, Wang-Muang district, Sara Buri. The results of the study suggested four community-based tourism routes including: 1. a community-based tourism of Thai-Beng's ways of life; 2. a fishery culture and local foods; 3. a history and local fables and 4. a religion route: paying respect to Buddha and make a wish in the nine temples. The researcher proposes the four folklore-based tourist routes using the knowledge of folklore as the core, with the hope to increase the value on the local tourism. This could help in establishing the new value and meaning for the local folklore, and could also help it to rebirth as the new form of the local tourist attractions. With the proposed tourist routes, it is believed that the local knowledge could be preserved. Moreover, there would be the connections among the old tourist attractions, so those old tourist places would gain more profits, and more chances for the working labors. This could help enhance the quality of life of the local people living around the dam.

Keywords: Creative Folklore, Community-Based Tourism, Pa-sak Jolasid Dam

บทนำ

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เป็นเขื่อนดินกักเก็บน้ำยาวที่สุดในประเทศไทย เป็นโครงการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) ที่ทรงพระราชดำริให้กรมชลประทานศึกษาความเหมาะสมของโครงการเขื่อนกักเก็บน้ำแม่น้ำป่าสักอย่างเร่งด่วนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่เพาะปลูก และบรรเทาปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นประจำในลุ่มน้ำป่าสัก อันเป็นผลสืบเนื่องมายังเขตกรุงเทพมหานคร และเขตปริมณฑลด้วย ซึ่งนำความเดือดร้อนมาให้ราษฎรเกือบทุกปี ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2536 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัส เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำของกรมชลประทานว่า หากเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปัจจุบันก็สามารถแก้ปัญหา น้ำท่วม ภัยแล้ง และขาดแคลนน้ำให้กับประชาชนได้ จะต้องก่อสร้างเขื่อนในลุ่มแม่น้ำป่าสัก ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ดำเนินการ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2537 โครงการนี้ใช้เวลาก่อสร้าง 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2537 – 2542 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานนามเขื่อนนี้ว่า “เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์” อันหมายถึง เขื่อนแม่น้ำป่าสักที่เก็บกักน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เขื่อนแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองบัว อำเภอ

พัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมเขตพื้นที่จังหวัดลพบุรีและสระบุรี (กรมชลประทาน, 2541, น. 6; ภูธร ภูมะธน, 2548, น. 8)

ในการดำเนินการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์พบว่าบริเวณที่ใช้เป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำนั้นเป็นแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกินทางเกษตรกรรม เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเดิมเป็นแหล่งดินและน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีหมู่บ้านตั้งเรียงราย สองฟากฝั่งแม่น้ำป่าสัก หมู่บ้านเหล่านี้เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีการตั้งถิ่นฐานกันมายาวนาน เช่น หมู่บ้านตำบลหนองบัว ตำบลมะนาวหวาน อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ตำบลชัยบาดาล ตำบลมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พื้นที่ภายในหมู่บ้านที่ประกอบด้วยวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน บ้านเรือนตั้งอยู่รอบ ๆ วัด มีตลาดร้านค้าและยังใช้แม่น้ำป่าสักเป็นแนวขอบหมู่บ้านด้านใดด้านหนึ่ง ผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านดังกล่าว เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ไทยเบ็ง หรือไทยโคราช ลาวแก้ว ไทยลาว ไทยยวน มอญ ไทยอีสาน และจีน (ภูธร ภูมะธน, 2548, น. 10)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาในพื้นที่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ไม่มากนักแต่เป็น ข้อมูลพื้นฐานสำคัญให้แก่ผู้วิจัย ได้แก่ รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ง ลุ่มแม่น้ำป่าสัก ในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก (2542) ของภูธร ภูมะธน แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนใหม่ในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2544) ของกาญจนา วิเศษ ความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่รอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2545) ของพัชรพรรณ ภูคาพิน ป่าสักชลสิทธิ์ มรดกชีวิตและสายน้ำ (2548) ของ ภูธร ภูมะธน การจัดการประมงที่เหมาะสมสำหรับอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ กรณีศึกษา: อำเภอท่าหลวง อำเภอชัยบาดาล อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และอำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี (2548) ของสรินทร โมฬีพันธ์ การประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจของโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ (2548) ของอรรณฤฤต สัตตสุริยะเดช พฤติกรรมการท่องเที่ยวของประชาชนที่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ (2549) ของศศิภัค คำนิล ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี (2551) ของนพรัตน์ อาจเอี่ยม การบริหารจัดการผู้อพยพจากการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ กรณีศึกษา เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี (2553) ของชาติตต์ มธรรวาทีน

จากผลการทบทวนเอกสารพบช่องว่างอันนำมาสู่ประเด็นในการวิจัย เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาการใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มาก่อน เนื่องจาก การศึกษาทางคติชนวิทยาจะเป็นกุญแจนำไปสู่ความเข้าใจวัฒนธรรมทั้งระบบของชุมชน (ศิริพร ณ ถลาง, 2537, น. 4-5) อีกทั้งพื้นที่มีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดคติชน กล่าวคือคติชนหมายถึงข้อมูลที่เป็นศิลปวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชาวบ้าน (ศิริพร ณ ถลาง, 2537, น. 6) และคติชนสร้างสรรค์คือคติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่, การประยุกต์คติชน, การ “ต่อยอด” คติชน, การตีความใหม่และสร้างความหมายใหม่, หรือการนำคติชนไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ศิริพร ณ ถลาง, 2562, น. 25) ตามแนวคิดที่มีการนิยามไว้ก่อนหน้านี้ และสอดคล้องกับคุณสมบัติเชิงพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษาข้อมูลเอกสารและลงพื้นที่ภาคสนามพบว่า ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มีอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนและชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารวบรวมคติชนในชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เช่น ตำนาน เรื่องเล่า พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา หรือเพลงพื้นบ้าน ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ทราบถึงความเป็นมาของชุมชนในการทำความเข้าใจในวิถีชีวิต การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ขณะเดียวกันข้อมูลคติชนดังกล่าวจะช่วยต่อยอดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยเป็นสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ภูมิ

ทัศน์วัฒนธรรม (Culture Landscape) ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่ผู้มาท่องเที่ยวได้สัมผัสเมื่อครั้งมาเยือนชุมชน ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตและสถานที่มากยิ่งขึ้น อีกทั้งจะทำให้ชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยใช้คติชนมาเป็นปัจจัยหลักในการจัดการท่องเที่ยวและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมและการประยุกต์ใช้ข้อมูลทางคติชนในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
2. เพื่อจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนด้วยแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการทำวิจัยภาคสนามและศึกษาเอกสาร ทั้งการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษาที่ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research: PR) มีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ทำการสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม (Ecological Mapping) และลงพื้นที่ภาคสนามร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมและเก็บข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดทำฐานข้อมูลทางคติชนวิทยา โดยใช้แบบสำรวจชุมชนและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และอย่างไม่มีส่วนร่วมในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากแหล่งข้อมูลในชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ ผู้ประกอบการ
2. รวบรวมข้อมูลศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้จากแบบสำรวจชุมชน ค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสำรวจสภาพแวดล้อมภายในชุมชน เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
3. จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อร่วมวิเคราะห์ข้อมูลศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้จากการรวบรวมแบบสำรวจชุมชน เพื่อคัดเลือกและตรวจสอบแหล่งข้อมูลในชุมชน
4. ประมวลผล จำแนกประเภทและจัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม จากนั้นนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
5. สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ด้วยข้อมูลทางคติชนวิทยาและแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ และนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อข้างต้น แบ่งเป็น 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) คติชนสร้างสรรค์ในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ 2) เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนด้วยแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ดังนี้

1. คติชนสร้างสรรค์ในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

คติชนสร้างสรรค์ คือคติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ การประยุกต์คติชน การต่อยอดคติชน การตีความใหม่และสร้างความหมายใหม่ หรือการนำคติชนไปใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มหรือเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ศิริพร ณ ถลาง, 2562, น. 25) ในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ตามขอบเขตการวิจัย 7 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 2) ชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 3) ชุมชนตำบลพัฒนานิคม (เขาพระยาเดินธง) อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 4) ชุมชนตำบลตี่ลัง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 5) ชุมชนตำบลห้วยขุนราม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 6) ชุมชนตำบลบัวชุม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี 7) ชุมชนตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี พบคติชนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยผู้วิจัยขอสรุปแหล่งข้อมูลคติชนในรูปแบบตารางดังนี้

ชุมชน	แหล่งข้อมูลคติชน
1. ชุมชนตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	- ประวัติความเป็นมาและภูมินามของชุมชน - แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานที่สำคัญของชุมชน - วัดโคกสำราญ - พิพิธภัณฑสถานบ้านไทยเบ็ญโคกสูง - พังกันน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ กรมชลประทานได้สร้างพังกันน้ำเพื่อไม่ให้น้ำท่วมตำบลโคกสูง เป็นคันดินยาว 4 - 5 กิโลเมตร บนพังกันเป็นจุดชมทิวทัศน์อ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์และมองเห็นหมู่บ้านตำบลโคกสูงอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำในอ่างเก็บกักน้ำในเขื่อน - ทางรถไฟลอยน้ำ - การทำประมงพื้นบ้าน - นิทานและเรื่องเล่าพื้นถิ่น - ประเพณีทอดผ้าป่า และความเชื่อ - เรื่องพระธาตุคงค์ - เรื่องเสือสมิงพระธาตุคงค์ - ประเพณีทอผ้าไหม - เรื่องกรรมทันตา - เรื่องกรรมตามสนอง - นิทานสอนใจ - เรื่องสองเกลอ - เรื่องคนปากเสีย - สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น – เรือนผาค้อ เรือนผาปาก เรือนปั้นหย้า - อาหารพื้นถิ่น

ชุมชน	แหล่งข้อมูลศิขณ
	5.1 อาหารที่ได้จากการทำประมงพื้นบ้าน เช่น ปลาแร้า ปลาจ่อม ปลาส้ม ปลาตากเกลือ (ปลาแดดเดียว) ปลาปิ้ง ปลาย่าง ปลาป่น 5.2 อาหารจากวัตถุดิบท้องถิ่น เช่น เครื่องด้า พริกกับเกลือกำจัด ต้มยำอึ่ง แกงบอนปลาย่าง แกงไข่น้ำ แกงแยใส่เปราะใส่ข้าวคั่ว 5.3 อาหารหวาน เช่น ขนมกระดักงา ขนมเบ้้ง ขนมกรวย ขนมลูกโคนโยนเข้าป่าไผ่ (ขนมต้ม) ขนมลอดช่อง 6. หมอพื้นบ้าน - 1) หมอเป่า 2) หมอพ่น 3) หมอกระดูก 4) หมอสมุนไพร 7. หัตถกรรม 7.1 การทอผ้า - ผ้าขาวม้า ถูย้อมจากผ้าทอของชุมชน 7.2 การแกะสลัก - แกะสลักกะลามะพร้าวตาเดียว ไม้ขนุน 7.3 งานจักสาน - ไม้ไผ่ ใบลานและใบตาล 7.4 การตัดกระดาส - พวงมะโหด ต้นดอกไม้ 7.5 การตีเหล็ก 8. ความเชื่อ - ศาลหลวงพ่อเพชร เรืองผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ลางสังหรณ์ ความฝัน อาหารการกิน และการขอฝน 9. เพลงพื้นถิ่น - เพลงรำโทน ช่วงดอกไม้ เพลงหอมดอกมะไฟ เพลงโนเน เพลงพิชฐาน เพลงโคราช เพลงข้าเจ้าหงส์ เพลงระบำบ้านไร่ เพลงประกอบการละเล่น เช่น การเล่นเข้าผี เพลงเช่นผี 10. การละเล่นพื้นถิ่น - เล่นเข้านางเชือก นางสุม นางช้าง นางปลา ซักกะยัด วึ่งชิงธง แม่กระซิบ ลิงชิงหลัก ลูกช่วง ม้าส่งเมือง จิ้งโป๊ะ ตาตาราง ดิดเม็ดมะขาม งูกินหางแข่งว่าว มอญซ่อนผ้า ตีจับ เตย 11. ประเพณีพื้นถิ่น - ตักบาตรลูกอม แห่ดอกไม้ เลี้ยงเจ้าบ้าน ทำบุญกลางบ้าน สารทรับท้องข้าว รับขวัญข้าว 12. พิธีกรรม - การบูนไข่ คือ การเสี่ยงทาย หรือดูดวง
2. ชุมชนตำบลบัวชุม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี	1. ประวัติความเป็นมาและภูมิลานของชุมชน - บัวชุม บ้านขับเค้าแมว บ้านเตาขนมจีน 2. แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานที่สำคัญของชุมชน 2.1 วัดเขาสมโภชน์ 2.2 วัดวังอ่าง 2.3 วัดสิงหาราม 3. หัตถกรรม - เครื่องจักสาน 4. ภาษา - ไทยเบ้้ง 5. ประเพณี - ก่อเจดีย์ข้าวเปลือก

ชุมชน	แหล่งข้อมูลคติชน
	6. พิธีกรรม – ทำบุญลานข้าวและนวดข้าวแบบดั้งเดิม 7. การแสดงพื้นบ้าน - รำโทน
3. ชุมชนตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัด สระบุรี	1. ประวัติความเป็นมาและภูมินามของชุมชน 2. แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานที่สำคัญของชุมชน 2.1 วัดหลังเขา 2.2 แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งตะขบ 2.3 พระพุทธรูปดินเผาพิตรชลสิทธิ์มิ่งคลชัย หรือหลวงปู่ใหญ่ป่าสัก 3. หัตถกรรม – การจักใบลานบ้านท่าฤทธิ์ ดอกไม้จากเกล็ดปลา ผ้าทอ 4. ความเชื่อพื้นถิ่น - มีความเชื่อเรื่องการถือโชคลาง โหราศาสตร์ ฤกษ์พิศาง ไสยศาสตร์และความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และยังมีความเชื่อเรื่องผี เช่น ผี ปูย่าตายาย ผีปอบ ผีพราย ผีกระสือ ผีตายโหง ผีปะกำ ผีนางไม้ ผีตะมอยและผีโรง และความเชื่อที่ว่าเมื่อเสาบ้านมียางไม้ไหลออกมา จะเชื่อว่ามีผีสิงอยู่ภายในเสาด้านนั้น ทำให้อยู่ไม่สบาย เกิดอันตรายต่อผู้คนในบ้าน ต้องแก้เคล็ดด้วยการทำพิธีตอกตะปูสะกดผีปิดเป้าให้ผีออกจากเสานอกจากนี้มีความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีไว้โดยการปิดทอง คัดผ้าแดงและถวายพวงมาลัย ผีก็อาจให้คุณแก่ผู้อยู่อาศัยภายในบ้านได้ - ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต เช่น เมื่อเด็กอายุ 13-14 ปี จะมีพิธีตัดจุก ตัดเกลาะ หรือตัดเปียโดยนิมนต์พระสงฆ์สวดขยันไตรตนน้ำพุทมนต์และเป็นผู้โกนผมให้ - ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการเกษตรกรรม เช่น ห้ามสวมรองเท้าเดินลุยผ่านลานข้าว เพราะเชื่อว่าลานข้าวเป็นที่อยู่ของแม่โพสพ การเลี้ยงสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ใช้งาน ไม่นิยมเลี้ยงวัว 5 ม้า 6 ตัว ถือว่าอัปมงคล 5. ประเพณีพื้นถิ่น - ประเพณีศาลเจ้า ในเดือนมิถุนายนของทุกปีจะมีกิจกรรมที่ทำเพื่อเป็นการบูชาบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีน และมีการประมูลสินค้า เพื่อนำเงินการกุศลดังกล่าวมาเป็นกองทุนของศาลเจ้าในการจัดงานประเพณีแต่ละครั้ง 6. อาหารพื้นถิ่น - กุนเชียงปลา
4. ชุมชนตำบลดีลัง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	1. ประวัติความเป็นมาและภูมินามของชุมชน 2. แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานที่สำคัญของชุมชน 2.1 วัดดีลัง 2.2 วัดพรหมรังสี 2.3 วัดพนมวัน 3. ประเพณี – ไหว้ปู่แก้ว ปู่สังข์ ทำบุญกลางบ้าน เทศน์มหาชาติ ปิดทองประจำปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) การเตรียมนา แหน่งแมว รับท้องข้าว

ชุมชน	แหล่งข้อมูลคติชน
5. ชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	1. ประวัติความเป็นมาและภูมินามของชุมชน 2. แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานที่สำคัญของชุมชน 2.1 วัดเขาพระ 2.2 วัดถ้ำพระ 2.3 วัดศรีโสมณ 2.4 วัดเขาดิน 2.5 วัดโสมิตาราม 2.6 วัดปทุมसरาราม 2.7 วัดเขาสูง 2.8 วัดหนองบัว 2.9 วัดเจริญธรรม 2.10 ชุมชนหนองบัวในอดีต 3. ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญลือ
6. ชุมชนตำบลพัฒนา นิคม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	1. ประวัติความเป็นมาและภูมินามของชุมชน 2. แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานที่สำคัญของชุมชน 2.1 วัดสามแสน 2.2 วัดราษฎร์นิมิต 2.3 วัดปลั่งเจตนาราชกูร์ 2.4 วัดพัฒนาธรรมาราม 2.5 วัดมณีโสภณ 2.6 วัดเขาพญาธง 2.7 วัดสิริธรรมโสภณ 2.8 วัดหนองนา 2.9 วัดพุทธเทพศิริวนาราม 2.10 วัดห้วยบง 2.11 ศาลเจ้าพ่อขุนทอง 2.12 เขาพระยาเดินธง 2.13 เขารัก เขารู้
7. ชุมชนตำบลห้วยขุน ราม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	1. ประวัติความเป็นมาและภูมินามของชุมชน 2. สถานที่สำคัญของชุมชน 2.1 แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว 2.2 วัดอุทุมพรวนาราม 2.3 ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน เจ้าแม่ศรีไพร บ้านสวนมะเดื่อ

ชุมชน	แหล่งข้อมูลคติชน
	3. หัตถกรรมแม่บ้านสวนมะเดื่อ ถักตะกร้าจากเชือกมัดฟาง 4. พิธีกรรมไหว้เจ้าที่เจ้าทางเจ้าประจำคอกวัว พิธีไหว้เจ้าที่ไร่นาสวน 5. ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

จากแหล่งข้อมูลทางคติชนในพื้นที่ 7 ชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการลงสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูล พบว่าในแต่ละชุมชนมีข้อมูลทางคติชนที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์เป็นของตนเองที่เอื้ออำนวยในการจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ข้อมูลเหล่านี้เกิดจากเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณีวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพให้แก่คนในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการธำรงรักษาคุณค่าความหมายและวิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชนไว้ได้อีกทางหนึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ที่นำคติชนจากชุมชนมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างจุดขายของชุมชนด้วยการนำคติชนเป็นวัตถุดิบมาสร้างสรรค์ ประยุกต์เข้ากับบริบทใหม่เพื่อสร้างอัตลักษณ์และมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน นำไปสู่การสร้างสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์จากของดีประจำท้องถิ่น เรื่องเล่าของดีประจำถิ่นนี้ถือเป็นการสื่อความหมายไปยังนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเยือนชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างและเสริมการรับรู้ของนักท่องเที่ยวให้เกิดความเข้าใจต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยผ่านสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อันนำไปสู่ความเข้าใจในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นคุณค่าด้านความสำคัญทางวัฒนธรรม คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม และความแท้ดั้งเดิม โดยเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งหมายรวมไปถึงการตระหนักในคุณค่าของคติชนในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ (ยุลดา ทรัพย์สมบูรณ์ และวริยา ภัทรภิญโญพงศ์, 2562, น. 4, 13)

2. เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนด้วยแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

ผู้วิจัยได้คัดสรรและสังเคราะห์แหล่งข้อมูลคติชนในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ที่สามารถนำมาสร้างเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนด้วยแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จำนวน 4 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง 2) เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมปลาและอาหารท้องถิ่น 3) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าท้องถิ่น 4) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาไหว้พระขอพร 9 วัด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง การนำคติชนสร้างสรรค์มาจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนแล้วจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเป็นการคำนึงถึงการถ่ายทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนโดยเฉพาะพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งอาศัยอยู่ 3 ชุมชน ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งตำบลโคกสูง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งตำบลดิลัง และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งตำบลบัวชุม ชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนที่มีปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจในวิถีชีวิตและประเพณี ถือได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีชีวิตอยู่ในสังคมสมัยใหม่ซึ่งโหยหาหรือต้องการมี “ประสบการณ์ตรง” จากการสัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิม (Authenticity) จึงเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนและร่วมกิจกรรมซึ่งต่างไปจากชีวิตจริงของนักท่องเที่ยว (ศิราพร ณ ถลาง, 2562, น. 33)

2) เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมปลาและอาหารท้องถิ่น กล่าวคือในชุมชนพื้นที่โดยรอบของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ถือเป็นแหล่งน้ำสำคัญของลุ่มน้ำป่าสักที่มีปลาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและยังสามารถหาได้ตลอดปี จึงทำให้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการประมงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน นอกจากนี้ยังมีอาหารที่ทำจากปลาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนจำนวนมาก ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomic Tourism) เนื่องจากอาหารถือเป็นสื่อที่บ่งบอกถึงความเป็นสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงอาหารจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสรสชาติและวัตถุดิบที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น รวมถึงสินค้าที่เกี่ยวกับอาหารของชุมชน ในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์จะมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์สินค้าจากปลาชนิดต่างๆ เช่น ปลาจ่อม ปลาต้ม ปลาแดดเดียว ปลาป่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ที่เป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็งมีการสืบทอดภูมิปัญญาทางด้านอาหารมาอย่างยาวนานและปัจจุบันก็ยังนิยมรับประทานอาหารเหล่านั้นกันอยู่ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์หาจากแหล่งอื่นไม่ได้ ได้แก่ เครื่องด้า เป็นเครื่องปรุงอาหารที่เมื่อนำไปประกอบอาหารกับส่วนประกอบอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเมนูประเภทแกงหรือน้ำพริกจะทำให้อาหารมีรสชาติที่มีความอร่อยและมีกลิ่นมีรสเฉพาะตัว ซึ่งอาหารที่มี "เครื่องด้า" เป็นส่วนประกอบคือ ต้มกระดูกหมูใบมะขามอ่อนใส่เครื่องด้า ให้ความหอมเหมือนเครื่องเทศรวมไปถึงรสชาติที่กลมกล่อม นอกจากนี้ยังมีพริกเกลือลูกก้างจัดที่ประกอบไปด้วย พริก เกลือ กระเทียม ใบมะกรูด ลูกก้างจัด ตำป่นกันให้ละเอียด ทานกับข้าวหรือผลไม้ รสชาติอร่อยเป็นเอกลักษณ์ที่ถือได้ว่าไม่สามารถหารับประทานได้จากแหล่งอื่น เนื่องจากเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเฉพาะในชุมชนตำบลโคกสูงเท่านั้น ซึ่งภูมิปัญญาด้านอาหารเหล่านั้นนอกจากจะทำรับประทานกันในครัวเรือนแล้ว ชาวบ้านยังได้ผลิตรายการจำหน่ายในชุมชนอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอาหารเกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวเชิงอาหารก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกกลุ่มคน

3) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าท้องถิ่น การท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์หรือแหล่งโบราณคดี อารยธรรมโบราณ เพราะเป็นร่องรอยของวัฒนธรรมโบราณในอดีตซึ่งถือได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรม ในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ตำบลห้วยขุนราม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งตะขบ ตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี หรือเรื่องเล่าท้องถิ่นผ่านสถานที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ ทางรถไฟลอยน้ำบ้านโคกสูง และพนักกันน้ำโคกสูง ตำบลโคกสูง จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก และเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางรถไฟขบวนท้องถิ่นวิ่งระหว่างชุมทางบัวใหญ่ - ชุมทางแก่งคอย ตำบลโคกสูงอยู่ติดกับเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ทางทิศตะวันตก หลังจากสร้างเขื่อนแล้วสภาพพื้นที่อยู่ต่ำกว่าเขื่อน จึงต้องสร้างพนักกันน้ำเพื่อป้องกันหมู่บ้าน พนักกันน้ำดังกล่าวจึงกลายเป็นจุดท่องเที่ยวและจุดชมทางรถไฟลอยน้ำ ซึ่งเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่เลาขานถึงทางรถไฟที่สร้างอยู่ในเขื่อน เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะเต็มเขื่อนทางรถไฟดังกล่าวจึงมีทัศนียภาพเหมือนลอยอยู่เหนือน้ำ

นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวชุมชนจากเรื่องเล่าท้องถิ่นซึ่งเป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งของชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักนั้นก็คือ เขาพระยาเดินธง ที่เป็นจุดชมทัศนียภาพเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ในมุมสูง ยอดเขาแห่งนี้มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า หลวงปู่หิน เกจิอาจารย์ชื่อดังแห่งเมืองลพบุรี ได้ขึ้นไปปฏิบัติธรรมบนเขาพระยาเดินธงเพียงรูปเดียว จนชาวบ้านมีความเชื่อและเล่าต่อกันมาว่าท่านบำเพ็ญภาวนาสำเร็จจอร์หันต์ ต่อมาที่ยอดเขาแห่งนี้จึง

กลายเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ได้รับความนิยมของเหล่าพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก นอกจากนี้บนยอดภูเขาแห่งนี้ ครูบาสันยาสิ ภิกขุ ได้เล่าว่าท่านมีนิมิตถึง หลวงปู่หิน ที่ได้มาบอกกล่าวว่าด้านข้างสถานที่ปฏิบัติธรรมของท่าน มีรอยพระพุทธรูปขนาดใหญ่อยู่ด้านซ้าย มีรูปต้นโพธิ์อยู่บนก้อนหินด้านขวา และด้านล่างที่ท่านเคยนั่งสมาธิกรรมฐานก็มีรอยพระพุทธรูปขนาดใหญ่อีก 1 แห่ง คำบอกเล่าดังกล่าวทำให้ผู้คนในท้องถิ่นต่างนิยมมาบนยอดเขาพระยาเดินธงแห่งนี้เพื่อสักการะรอยพระพุทธรูป เขาพระยาเดินธงแห่งนี้มีลักษณะเป็นเทือกเขาที่ทอดยาวไปทำให้มียอดเขาอีกหลายแห่งที่มีเรื่องเล่าของท้องถิ่นได้กล่าวถึงคือ เขารัก เขาจั่ว คนในท้องถิ่นเชื่อกันว่าเป็นซากปรักหักพังของเมืองโบราณ โดยมีแผ่นหินขนาดใหญ่จำนวนมาก รวมถึงครกหิน สากหิน ลูกหินกลม หรือลูกนิมิต ตั้งอยู่บนพื้นดินมองเห็นได้ชัดเจน และยังมีหินก้อนขนาดใหญ่ตั้งอยู่หน้าทางเข้าถ้ำ ด้านหน้ามีการจำลองภาพปริศนาเหมือนประตูสองด้านให้เห็น เชื่อกันว่าเป็นหินปิดปากถ้ำไว้ไม่ให้ใครบุกรุกเข้าไปหาวัตถุโบราณ และยังมีเรื่องเล่าอีกว่า เขารัก เขาจั่ว เป็นเมืองบังบดลับแล ผู้ใดที่ขึ้นไปด้วยใจไม่บริสุทธิ์ หยิบ หรือขโมย วัตถุโบราณ หรือแม้แต่ก้อนหินที่เป็นรูปแกะสลัก หม้อ ไห ฯลฯ เพียงสิ่งเดียวก็จะพบกับความหายนะ เสียชีวิต ถ้าใครนำไปจะมีอาเพศ โดยจะมีเสียงร้องของผู้หญิง ชาย หรือเสียงเด็กมาเรียกของคืนทุกครั้ง จนต้องนำมาคืนวันรุ่งขึ้น จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงไม่กล้าขึ้นไปบนเขาทั้งสองลูกนี้ อีกทั้งมีการพบว่ามีงูจงอางตัวใหญ่คอยเฝ้าหน้าถ้ำ และชาวบ้านในพื้นที่ได้ช่วยกันอนุรักษ์ไม่เข้าไปทำลายป่าต้นน้ำของภูเขาแห่งนี้ซึ่งเป็นที่มรดกในท้องถิ่น (พระครูสุธรรมนิวิฐ, 2563; หยด หยั่งถึง, 2563)

4) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาไหว้พระขอพร 9 วัด เป็นการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในด้านศาสนา สอดคล้องกับประเภทของการท่องเที่ยวด้านการท่องเที่ยวจาริกแสวงบุญ (Religious Tourism) การท่องเที่ยวลักษณะนี้เป็นการท่องเที่ยวเก่าแก่ดั้งเดิมที่สุด ด้วยเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากพฤติกรรมของคนในสังคม ประเพณีไม่ว่าจะเป็นคนที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และไม่ว่าจะเป็นคนในประเทศใดก็มีอุดมคติที่จะท่องเที่ยวไปเพื่อ “ไหว้พระ” ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมความงามของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่ว่าจะเป็นวัดพุทธ โบสถ์คริสต์ มัสยิดอิสลาม ศาลเจ้าจีน วิหาร สถูป เจดีย์ ปราสาท หรือแม้แต่ธรรมชาติที่เป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ถ้ำ ภูเขา ยอดเขา ต้นไม้ เป็นต้น (ศิริพร ณ ถลาง, 2562, น. 31) ในชุมชนพื้นที่รอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธทำให้มีวัดอยู่ในทุกชุมชน และในแต่ละวัดนั้นก็มีความเป็นประเพณีวัฒนธรรม และภูมิทัศน์ที่น่าสนใจ ซึ่งจากการลงพื้นที่ภาคสนามและการศึกษาจากเอกสาร สรุปได้ดังนี้

1) วัดโคกสำราญ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นวัดเก่าแก่ของหมู่บ้านโคกสูงที่มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 - 14 จนถึงปัจจุบัน โดยวัดแห่งนี้เป็นแหล่งรวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน ลักษณะสถาปัตยกรรมของโบสถ์เก่าที่วัดแห่งนี้คาดว่าได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสมัยศรีวิชัยจากฝีมือช่างญวนแห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้มีประเพณีสำคัญของชุมชนคือ ตักบาตรเทโวโรหณะด้วยลูกอม หรือที่เรียกกันว่า “ตักบาตรลูกอม” ในช่วงวันออกพรรษา

2) พระพุทธรัตนนิมิตมหาบพิตรชลสิทธิ์มิ่งมงคลชัย หรือหลวงปู่ใหญ่ป่าสัก ตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีหน้าตักขนาดกว้าง 9 เมตร ความสูง 14 เมตร มีวัตถุประสงคที่สำคัญในการสร้างเพื่อเป็นกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) ในวโรกาสที่จะทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษาใน พ.ศ. 2554

3) วัดหนองนา ตำบลพัฒนานิคม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นที่ประดิษฐานตั้งบำเพ็ญกุศลสรีระสังขารหลวงปู่หินที่เมื่อมรณภาพแล้วสรีระไม่เน่าเปื่อย หลวงปู่หิน เป็นเกจิอาจารย์ ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในแถบภาคกลาง

และเป็นทีเ่การพนั้บถือของสารุชนทัวสารทศ มีชื่อเสียงทางด้านคาถาอาคม มีเมตตามหานิยม และมีจิตทางพระสูง มีวิชาเสกคาถาปิดเป่าให้สารุชนแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง

4) วัดเขาพระ ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นวัดที่มีเจ้าอาวาสคือพระอธิการสงกิตตโสโร เป็นเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงทางด้านเครื่องรางของขลัง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก วัดนี้มีชื่อเสียงมากในด้านพิธีกรรมการปลุกเสกเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ในบริเวณวัดเป็นที่ประดิษฐานพระคันธารราษฎร์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางหนึ่งที่ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นปางขอฝน สามารถเรียกกลมฝนแก้ภัยแล้งได้ รวมถึงมีความศักดิ์สิทธิ์ในการบนบานศาลกล่าวเพื่อขอให้ประสบผลสำเร็จตามที่หวังไว้ จึงทำให้มีผู้เข้ามาสักการะและทำพิธีแก้บนอยู่เสมอ นอกจากนี้ในช่วงปลายเดือนมกราคมของทุกปีจะมีการทำบุญบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด ซึ่งถือเป็นพิธีที่สำคัญของวัดและจะมีการทำโรงานเลี้ยงแก่ผู้มีศรัทธา ที่ตั้งของวัดเขาพระตั้งอยู่บนเชิงเขาและมีเขตพื้นที่ติดกับเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ทำให้มองเห็นเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ได้ในบริเวณกว้าง

5) วัดเขาดิน ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญสิงห์ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งตำบลหนองบัว วัดแห่งนี้มีเอกลักษณ์แตกต่างจากวัดอื่นๆ ในตำบลหนองบัวคือ จะไม่มีการแสดงมหรสพ หรือการละเล่นรื่นเริงภายในวัด นอกจากนี้ยังมีความโดดเด่นเรื่องสถาปัตยกรรมที่สวยงามและแปลกตา มากกว่าทุกวัดในตำบลหนองบัว ได้แก่ พระอุโบสถที่วัดเขาดินเป็นพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่แทนที่พระอุโบสถเดิมใช้แบบการสร้างจากพระอุโบสถวัดพระรามเก้า กรุงเทพมหานคร คือ เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้อง ทำด้วยแผ่นเหล็กสีขาว องค์กรประกอบเครื่องบนหลังคาเป็นปูนปั้นลายดอกพุดตาน ประดับหน้าบันด้วยลายปูนปั้นปิดทอง เฉพาะที่ตราพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 9 ซ่อฟ้าใบรดลายปูนปั้นไม่ปิดทองประดับกระจกฉฉฉฉ และเสาก่ออิฐฉาบปูนเรียบทาสีขาว บานประตูหน้าต่างกรอบอะลูมิเนียม เพดานพระอุโบสถเป็นเพดานไม้แบบเรียบ ส่วนกำแพงแก้วล้อมรอบพระอุโบสถของวัดเขาดินปูด้วยหินทรายสีแดงน้ำตาล โดยกำแพงแก้วทางทิศเหนือและทิศใต้มีการสลักหินทรายเป็นรูปพระอัครสาวก 8 องค์ ไม่ใช่จำเพาะพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะเท่านั้น แต่คำว่า "อัคร" มีความหมายถึง "ตุลา" แปลว่า ตราขู, ประมาณ, เกณฑ์วัด, มาตรฐาน, ตัวแบบ, แบบอย่างสาวกหรือสาวิกา ที่พระพุทธเจ้า ตรัสยกย่องว่าเป็นตราขู หรือเป็นแบบอย่าง ในพุทธบริษัชนั้นๆ อันสาวกและสาวิกาทั้งหลาย ควรไฝ่ปรารถนาจะดำเนินตามหรือจะเป็นให้ได้ให้เหมือน นอกจากนี้ภายในวัดยังมีปูนปั้นลอยตัวและภาพแกะสลักหินพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

6) วัดดิลัง (วัดพนมวัน) ตำบลดิลัง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นวัดในสมัยอยุธยา พื้นที่ตั้งของชาวบ้านดิลัง ได้เคยเป็นที่เดินทัพของพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ. 2535 - 2552) โดยได้ยกทัพผ่านมายังหมู่บ้านแห่งนี้ บ้านดิลังเป็นชุมชนไทยเบ็งที่เก่าแก่ที่สุดในพื้นที่จังหวัดลพบุรี บริเวณพื้นที่ของหมู่บ้านดิลัง ได้พบแร่เหล็กและน้ำตาเหล็กไหลที่ได้หลอมจากบริเวณลานอุโบสถวัดเพื่อทำท่อประปาส่งน้ำจากอ่างซับเหล็กไปเลี้ยงในตัวเมืองลพบุรี หรือลพบุรี ภายในวัดมีวิหารเก่าของหลวงปู่มัน ฐิตัตโต ที่ยังคงร่องรอยของกำแพงวิหารเก่าให้เห็นเป็นอิฐศิลาแลง ซึ่งหลวงปู่มันนี้ได้รับการยกย่องจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO) ประกาศยกย่องเชิดชูให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาสันติภาพ ในวาระปี พ.ศ. 2563 - พ.ศ. 2564 นอกจากนี้ภายในวัดยังมีรอยพระพุทธรูปบาทและศาลปู่แก้วปู่สังข์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนที่ได้รับการบอกเล่าว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก

7) วัดพรหมรังษี ตำบลดีลัง อำเภอดงเจริญ จังหวัดลพบุรี เหตุที่วัดนี้มีชื่อว่าวัดพรหมรังษี สืบเนื่องมาจากในสมัยหนึ่ง สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) ได้เดินธุดงค์และได้หยุดพักปักกลด ณ ที่แห่งนี้ต่อมาผู้ที่มีศรัทธาในพุทธศาสนาจึงได้ร่วมใจกันสร้างวัดและถวายนามนี้เป็นอนุสรณ์ วัดนี้มีพระอุโบสถทรงจัตุรมุข พระเจดีย์ทรงระฆังคล้ายพระบรมธาตุพนมศรีธรรมราชและสิ่งก่อสร้างอื่นที่มีความสวยงาม

8) วัดอุทุมพรพนาราม (วัดบ้านสวนมะเดื่อ) ตำบลห้วยขุนราม อำเภอดงเจริญ จังหวัดลพบุรี เดิมที่ตั้งวัดเป็นป่าสงวน ซึ่งป่าชัยบาดาลขึ้นกับตำบลมะนาวหวานเป็นเขตติดต่อระหว่างจังหวัดลพบุรีและจังหวัดสระบุรี บริเวณที่ตั้งวัดเคยขุดเจอโครงกระดูกโบราณ เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ช่วงยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ 3500 ปี วัดแห่งนี้เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านสวนมะเดื่อ โดยบริเวณวัดมีทิวทัศน์สวยงามเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและพักผ่อน

9) วัดเขาสมโภชน์ เป็นวัดในตำบลบัวชุม อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่เรียกว่าธรรมะเปิดโลก และความเชื่อในเรื่องการปลดกรรม ภายในวัดมีถ้ำที่สำคัญ 2 แห่งคือ ถ้ำภาชีและถ้ำอรหันต์ โดยเฉพาะถ้ำอรหันต์นั้นมีตำนานเล่าว่า หลวงพ่อคง จดตมโล ได้เห็นถ้ำอรหันต์แห่งนี้ทางนิมิต ซึ่งขณะนั้นหลวงพ่อกำลังอยู่ที่จังหวัดสุรินทร์ได้เห็นนิมิตถ้ำว่ามีพระอรหันต์ได้สละชีพเพื่อเป็นอาหารให้เสือแม่ลูกอ่อนจนเหลือร่างเพียงครึ่งเดียวแล้วกลายเป็นหินอยู่ภายในถ้ำแห่งนี้ เมื่อท่านได้นิมิตเห็นญาณของพระรูปนี้จึงธุดงค์มาตามนิมิต เมื่อมาถึงยังถ้ำท่านได้เข้าทางช่องแสงด้านบนของถ้ำไม่ใช้การเข้าทางด้านหน้าถ้ำเหมือนปัจจุบัน และเมื่อเข้าไปในถ้ำก็ได้พบร่างท่านจริง โดยร่างที่พบนั้นต่อมาได้มีการขนานนามว่าหลวงพ่ทองดี ศรีสว่าง เป็นการตั้งตามเรื่องราวที่พระสงฆ์ปฏิบัติดี บรรลุอรหันต์และสละชีวิตเป็นทาน หลังจากนั้นหลวงพ่อกคง จดตมโลได้เจริญกรรมฐานบำเพ็ญเพียร อยู่ ณ ถ้ำแห่งนี้จนได้บรรลุธรรมในเวลาต่อมา ส่วนชื่อถ้ำอรหันต์นั้นเป็นการตั้งภายหลัง โดยตั้งจากเรื่องเล่าที่ว่า เป็นถ้ำที่มีพระมาบรรลุอรหันต์ที่นั่นเอง อีกตำนานหนึ่งเล่าว่าในสมัยของพ่ทองดี ศรีสว่าง มีพระภิกษุหนุ่มที่ท่านบรรลุธรรมในปากเสือ เสือได้ขึ้นมากลางพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดป่าไปกินทีละรูป ๆ มีอยู่องค์หนึ่ง ตอนที่ท่านถูกเสือจับไปท่านได้เจริญวิปัสสนา ขณะที่ท่านนอนอยู่ในปากเสือ ช่มเวทนาเจ็บปวด แล้วเจริญวิปัสสนา ตอนเสือกินถึงข้อเท้า ท่านบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ตอนกินไปถึงหัวเข่า ท่านบรรลุธรรมเป็นพระสกทาคามี ตอนเสือกินไปถึงท้อง ท่านบรรลุธรรมเป็นพระอนาคามี ตอนเสือกินไปยังไม่ถึงหัวใจ ท่านก็บรรลุเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา นอกจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่มีความเชื่อบริเวณวัดแห่งนี้ว่าเป็นวังพญานาค สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่อยู่ของปญฺชนาคราช จากความเชื่อเรื่องพญานาคดังกล่าวประชาชนผู้มีจิตศรัทธาร่วมกับวัดได้สร้างประติมากรรมพญานาคสีทองขดตัวแผ่พังพานเพื่อสักการบูชา

วัดทั้ง 9 แห่งนี้เป็นวัดที่ตั้งอยู่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์และใช้เวลาในการเดินทางไม่มากนัก ซึ่งสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อชุมชน รวมถึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหรือเพื่อแสวงหาความสบายใจของตนได้ จากเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนด้วยแนวคิดคิดค้นสร้างสรรค์ทั้ง 4 เส้นทางที่เกิดจากการคัดสรรและสังเคราะห์แหล่งข้อมูลคติชนในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์นั้น จะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายและโดดเด่นในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยแต่ละชุมชนมีมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษและยังคงรักษาไว้จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวและมีคุณค่าต่อตัวชุมชนเอง กล่าวคือมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถนำมาสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่สะท้อนตัวตนที่แท้จริงของคนในชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวมาสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา

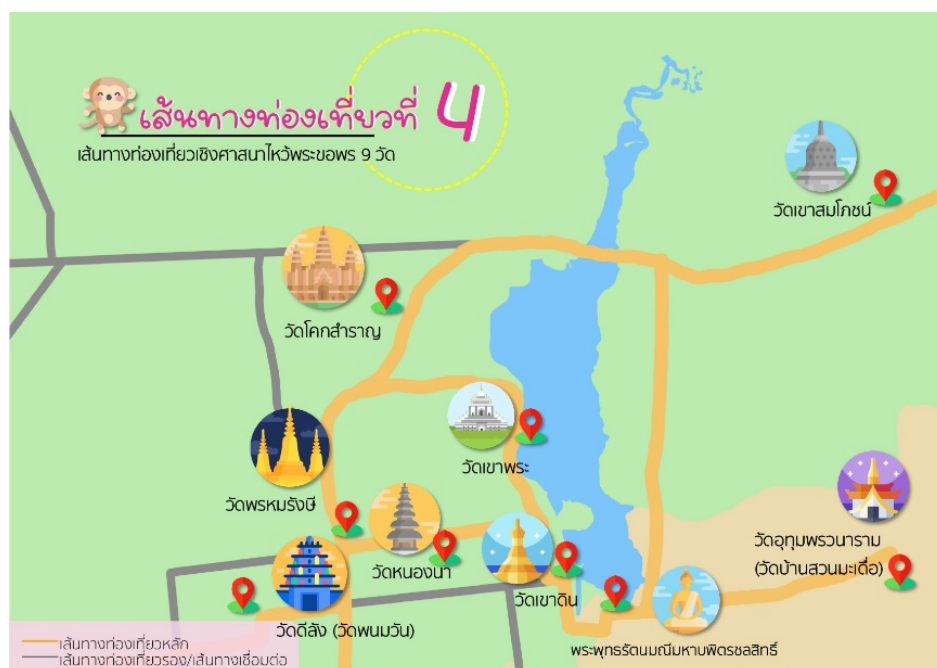
ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย การประกอบอาชีพ และลักษณะบ้านเรือนสิ่งก่อสร้าง ทำให้มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดลพบุรีได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 1 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อชมชนวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไทยเบิ้งและเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมปลาและอาหารถิ่น

ภาพที่ 2 เส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าท้องถิ่น

ภาพที่ 3 เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาไหว้พระขอพร 9 วัด

การอภิปรายผล

จากการศึกษาการใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลคติชนในพื้นที่ชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มีความหลากหลายและโดดเด่นด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ อาหาร และศิลปหัตถกรรม ความโดดเด่นในด้านต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้พื้นที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ได้เป็นอย่างดี ข้อมูลทางคติชนสามารถนำมาสร้างเป็น “จุดขาย” ทางการท่องเที่ยว ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นและสามารถรักษาวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้ การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้แนวคิด “คติชนสร้างสรรค์” ของศิริพร ณ ถลาง เป็นหลักโดยเป็นการปรับใช้คติชนอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยที่มีอยู่เดิมผนวกกับวิธีคิดในการผลิตซ้ำ ประยุกต์ ผสมผสาน สร้างใหม่ หรือสร้างความหมายใหม่ในบริบทใหม่ (ศิริพร ณ ถลาง, 2562, หน้า 47) ถือได้ว่าเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและอัตลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทสังคมทุนนิยมที่เป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้แก่สินค้านั้นก็คือแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

ขณะเดียวกันคติชนได้มีบทบาทต่อการท่องเที่ยวในหลายด้าน ได้แก่ คนในชุมชนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของคติชน ก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่นของตน ส่งผลให้คนในชุมชนสามารถสื่อความหมายเรื่องราววิถีชีวิตของตนในชุมชนได้อย่างชัดเจน ช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงก่อให้เกิดการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จากการร่วมกันค้นหาของดีของชุมชนสู่กระบวนการการนำคติชนมาใช้ในการท่องเที่ยวและเกิดการทำให้เส้นทางท่องเที่ยว อันก่อให้เกิดรายได้ภายในชุมชน จากบทบาทของคติชนที่มีต่อชุมชนจะเห็นได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการกำหนดและสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ชุมชนเป็นอย่างยิ่งดังจะเห็นได้จากการจัดการ

ท่องเที่ยวที่นำเสนอวัฒนธรรมชาติพันธุ์ สอดคล้องกับภควดี ทองชมพูและพัชรินทร์ ลาภานันท์ (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์: อัตลักษณ์ชาติพันธุ์มอญและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ พบว่า ภาครัฐส่งเสริมหมู่บ้านวังกะให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางชาติพันธุ์ มีจุดเด่นคือวัฒนธรรมมอญ “แบบดั้งเดิม” ซึ่งได้สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชาวมอญ ในบริบทนี้คนวังกะนำเสนออัตลักษณ์มอญผ่านการประกอบสร้าง เพื่อตอบสนองความคาดหวังของนักท่องเที่ยวและการคงไว้ซึ่งประเพณีดั้งเดิม เพื่อรักษาความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรมได้กลายเป็นจุดขายที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว จากประสบการณ์ของชาววังกะ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ได้สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจควบคู่กับการดำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ผู้วิจัยเห็นว่าในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์นี้ได้นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไทยเบิ้งในพื้นที่ 3 ชุมชน ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งตำบลโคกสูง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งตำบลดีลัง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งตำบลบัวชุม ชุมชนเหล่านี้มีศักยภาพที่จะสามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจควบคู่กับการดำรงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ได้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากในพื้นที่ชุมชนดังกล่าวยังคงรักษาคติชนชุมชนของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญที่สามารถนำสร้างสรรค์เป็นเรื่องราวใหม่ๆ หรือประเพณีใหม่ๆ อันก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ให้มาสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนและเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้

2. ข้อมูลทางคติชนถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาสร้างคุณค่าและมูลค่าในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้ โดยการใช้หรือสร้างผลผลิตทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงยศ สาโรจน์ (2557) ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเรือนแพ ลุ่มน้ำสะแกกรังว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้กับสภาพของชุมชนเรือนแพได้ เนื่องจากชุมชนเรือนแพมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถนำความคิดสร้างสรรค์เพื่อผลิตสินค้าและการบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวเพื่อเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างงานสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวแพได้ ในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มีเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถนำคติชนมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้เช่นกัน โดยเป็นในลักษณะของคติชนประเภทวัตถุ อันได้แก่ เสื้อผ้าพื้นเมือง ผ้าทอ เครื่องจักสาน หัตถกรรม อาหาร นั่นคือ เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมปลาและอาหารท้องถิ่น ในชุมชนพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ที่เป็นพื้นที่แหล่งน้ำสำคัญของลุ่มน้ำป่าสักที่มีปลาจำนวนมากและหาได้ตลอดทั้งปี มีอาหารที่ทำจากปลาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในชุมชนจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นปลาแดดเดียว ปลาย่าง ปลาร้า หรือปลาจ่อม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นของดีประจำถิ่นได้ นอกจากนี้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยเบิ้งเป็นชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานและมีอัตลักษณ์ของชุมชน คือการแต่งกายและของใช้จำเป็น โดยผู้หญิงจะนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อกระโจมหรือเสื้ออ้าว ผ้าขาวม้าพาดบ่า กินหมาก สะพายย่ามสีแดง ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยเบิ้งบ้านโคกสูงที่ยังคงอนุรักษ์การทอผ้าขาวม้า ผ้าถุง และประดิษฐ์ย่ามขึ้นใช้เอง อันเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันผ่านของใช้คู่กายที่ถือได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาสร้างเป็นจุดขายให้แก่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้

นอกจากนี้การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ยังเป็นทุนทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำข้อมูลที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์หรือเป็นต้นทุนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนซึ่งพัฒนากลายเป็นเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักได้ ซึ่งพื้นที่ในการศึกษาวิจัยทั้ง 7 ชุมชน ได้แก่ 1) ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 2) ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 3) ตำบล

พัฒนานิคมน (เขาพระยาเดินธง) อำเภอพัฒนานิคมน จังหวัดลพบุรี 4) ตำบลสีลัง อำเภอพัฒนานิคมน จังหวัดลพบุรี 5) ตำบลห้วยขุนราม อำเภอพัฒนานิคมน จังหวัดลพบุรี 6) ตำบลบัวชุม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี 7) ตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ที่ยังคงมีการสืบทอดและอนุรักษ์คติชนในชุมชนของตนให้คงอยู่ซึ่งแสดงให้เห็นความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่ได้ตระหนักถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ สอดคล้องกับชลดา บุญอยู่ (2556) ที่กล่าวว่า ทนทางสังคมเป็นสิ่งดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วในแต่ละชุมชน ทนทางสังคมเป็นเรื่องของความคิด ความเชื่อ ความวางใจไว้วางใจ ค่านิยมที่ตีร่วมกันของชุมชนรวมไปถึงเรื่องของวัฒนธรรม จารีต ประเพณีของชุมชนนั้นๆ ที่มีอยู่ และทนทางสังคมยังเป็นวิธีการในการจัดการชุมชน โดยที่ชุมชนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกันเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนนั้นพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน ทั้งนี้ บทบาทของคติชนที่มีต่อชุมชนและสังคมจะช่วยให้วัฒนธรรมสมบูรณ์และเข้มแข็ง โดยคติชนมีบทบาทสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมของชุมชนสมบูรณ์และเข้มแข็งผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นการสืบสาน และส่งเสริมให้วัฒนธรรมคงอยู่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่ พบว่า ชุมชนในพื้นที่โดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ทั้งหมด 7 ชุมชน มีแง่มุมที่ควรจะศึกษาอีกหลายประเด็น ดังเช่น ควรมีการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนด้วยคติชนควบคู่ไปกับการศึกษาเชิงปริมาณ และควรมีการศึกษานำคติชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าในท้องถิ่น รวมถึงการศึกษากลยุทธ์ทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างคุณค่าให้กับคติชนของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน. (2541). *โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กาญจนา วิเศษ. (2544). *แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนใหม่ในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ชลดา บุญอยู่. (2556). *ทนทางสังคมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาบ้านเกาะพิทักษ์ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- ชาติตต์ มธูราทิน. (2553). *การบริหารจัดการผู้อพยพจากการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ กรณีศึกษาเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ อำเภอพัฒนานิคมน จังหวัดลพบุรี*. (ดุสิตนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- ทรงยศ สาโรจน์. (2557). *การพัฒนาแบบการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเรือนแพ ลุ่มน้ำสะแกกรัง*. (ดุสิตนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- นพรัตน์ อาจเอี่ยม. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ลพบุรี.

พระครูสุธรรมนิวิฐ. (2563, มิถุนายน 26). เจ้าอาวาสวัดหนองนา รองเจ้าคณะอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์.

พัชรพรรณ ภูคาพิน. (2545). *ความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่รอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ภควดี ทองชมพู และพัชรินทร์ ลาภานันท์. (2561, กันยายน - ธันวาคม). การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์: อัตลักษณ์ชาติพันธุ์มอญและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ. *วารสารลุ่มน้ำโขง*, 14(3), 102 – 124.

ภูธร ภูมะธน. (2542). *รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้ง ลุ่มแม่น้ำป่าสัก ในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก*. ลพบุรี: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเทพสตรี.

ภูธร ภูมะธน. (2548). *ป่าสักชลสิทธิ์ มรดกชีวิตและสายน้ำ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.เอส.พี ดีไซน์ พรินติ้ง จำกัด.

ยุลดา ทรัพย์สมบูรณ์ และวริยา ภัทรภิญโญพงศ์. (2562, กรกฎาคม - ธันวาคม). การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาทเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว.

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 14(2), 1 – 14.

ศศิภัค คำนิล. (2549). *พฤติกรรมการท่องเที่ยวของประชาชนที่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถलग. (2537). *ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น...การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถलग. (2562). *คติชนสร้างสรรค์ บทสังเคราะห์และทฤษฎี*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สรินทร โมฬีพันธ์. (2548). *การจัดการประมงที่เหมาะสมสำหรับอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ กรณีศึกษา: อ่างเอราวัณ อ่างเขยบาตาล อ่างพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และอ่างวังม่วง จังหวัดสระบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

หยด หยั่งถึง. (2563, กรกฎาคม 25). *อดีตกำนันตำบลพัฒนานิคม อ่างพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี*. สัมภาษณ์.

อรรถกฤต สัตตสุริยะเดช. (2548). *การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.